

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Георги Вълчев

СУ „Св. Климент Охридски”
ръководител катедра „История и теория на културата”
Философски факултет

за дисертационен труд на тема:

ИНДИВИДУАЛИЗИРАНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕТО НА КУЛТУРНИТЕ ИНДУСТРИИ В ПЕРИОДА НА КЪСНАТА МОДЕРНОСТ

**За присъждане на образователната и научна степен „доктор” по
професионално направление: 3.1.Социология, антропология и науки за
културата**

Автор на дисертационния труд: Карина Симеонова

Научен ръководител: гл. ас. д-р Лъчезар Антонов

Представеният за публична защита дисертационен труд на Карина Симеонова е с общ обем от 179 стандартни страници, разделени на въведение, изложение с три глави и заключение. Текстът съдържа 15 броя илюстрации, една таблица и 249 броя бележки под линия, а в допълнение към него има едно приложение и библиографска справка. В библиографията са посочени 51 заглавия, от които 24 на български и 27 на английски и немски език, както и още 64 интернет източника за публикации на конкретни автори и данни от електронни портали на български и английски език.

Темата на изследването е фокусирана върху актуалния проблем за съвременното развитие на културните индустрии, а избраният аспект за връзката между тях и индивидуализираното потребление, характерно за днешното консуматорско общество, я прави напълно дисертабилна. По принцип, настъпващите промени в културните и творческите индустрии, както и тяхната важна роля за устойчивото развитие на различните общности, отдавна са се превърнали в обект на изследване от страна на водещите световни школи в социалните науки, и в чуждоезичната литература през последните десетилетия се е оформил един добре развит корпус от научни публикации. В национален мащаб обаче това е тема, която тепърва започва да се разработва задълбочено и поради това все още е сравнително слабо засегната в българската научна литература.

Дисертантката демонстрира добро познаване както на чуждите, така и на българските автори, които са коректно представени и интерпретирани в настоящето изследване. В него, наред с класическите теоретици като представителите на Франкфуртската школа, сред които Херберт Маркузе, Теодор Адорно, Макс Хоркхаймер и др., а също така Зигмунд Бауман и Жан Бодриар, са представени и съвременни автори, подходящи към проблематиката от различен изследователски ракурс като Грег Ричардс, Джон Ъри, Милена Иванович, Дон Слейтър, Джордж Ритцър, Жил Липовецки, Тим Едуардс, Норбърт Болц, Джеръми Рифкин, Андрю Бек, Джейми Пек, Анди Прат и много други.

Всички те и техните идеи са основен акцент в първата глава на дисертацията, в която Карина Симеонова прави задълбочена теоретична обосновка на избраната от нея проблемна област. Освен че по този начин тя очертава общата теоретична рамка на изследването, в нея дисертантката изяснява конкретното съдържание на основни понятия като – „консуматорски

капитализъм”, „консуматорско общество”, „консуматорска култура”, „културни и творчески индустрии”, „индивидуализация”, „индивидуализано потребление”, разработени преди всичко през теорията на Жил Липовецки за трите фази на консуматорския капитализъм и развитието на феномена „индивидуализация” най-вече в периода на последната от тях.

Втората глава на дисертацията е фокусирана върху спецификата на развитие и съвременните характеристики на културните индустрии, които от първоначален символ на масовата култура и стандартното културно потребление, в днешно време постепенно се превръщат във възможност за развитие на индивидуалната креативност и създаването на иновативни културни практики, които да се превърнат във фактори за устойчиво развитие на различните общности. Ключово за тази част на изследването е въведеното в оборот от дисертантката понятие „креативна консумация”, което тя интерпретира през Мишел дьо Серто като възможност за изява на индивидуалността – „индивидуализираното потребление” като форма на съпротива или поне на лична опозиция срещу една все по-стандартизираща се културна среда.

В тази централна част от дисертацията Карина Симеонова на практика убедително опосредства връзката между „индивидуализираното потребление” и новите характеристики на културните индустрии в периода на късната модерност, която е същинския обект и предмет на нейното изследване. Ето защо, уплътнявайки своя анализ, в тази втора глава на своето изследване тя се опитва да опише конкретните фактори и механизми на това сложно взаимодействие, включвайки в употреба понятия като „креативна класа” и „креативен квартал”. „Креативната класа” е новият социален фактор, хората с нов социален профил, които не само трансформират част от вече съществуващите „културните индустрии” в „креативни”, но започват на

свой ред и да създават нови такива, които обикновено се появяват в специфични хибридни градски пространства – тъй наречените „креативните квартали”, където по различни причини в исторически план са се оформили големи маргинализирани зони, заредени с множество сложни проблеми и трудни за разрешаване конфликти, често напълно несъвместими на пръв поглед със съвременната градска среда.

В третата, последна част на своята дисертация Карина Симеонова търси конкретно потвърждение на основната си теза за „индивидуализираното потребление” в сферата на културните индустрии през периода на късната модерност в полето на съвременните тенденции от развитието на културния туризъм.

В световен мащаб туризмът е една от изключително динамично променящите се културни индустрии. Появата на нискотарифните авиолинии, масовото отпадане на визовите ограничения в рамките на Европейския съюз и облекчаването на граничния контрол направиха много по-достъпно масовото посещение на по-близки или по-далечни туристически дестинации, отколкото това бе възможно в недалечното минало.

Същевременно, новите средства за информация и комуникация създадоха една нова среда, позволяваща на отделния турист да планира и организира до голяма степен самостоятелно посещението на желаната от него дестинация. Той вече разполага с реалната възможност да планира своето пътуване в дадена страна съобразно собствените си интереси и предпочитания, да разпределя времето на престоя си там по свое умустрение, съобразно предварителната информация, с която се е успял да се снабди за местата, които намира за важни и т. н. В този смисъл съвременният културен туризъм, в качеството му на културна индустрия, вече предлага множество

възможности, способни да създадат усещането за индивидуално преживяване и личен досег с културата на конкретната държава.

Тези възможности се усилват, както убедително доказва Карина Симеонова, и чрез широкото навлизане на съвременните дигитални технологии. Използването на техники като сканиране, добавяне на реалност, създаване на различни приложения, индивидуални аудиогидове, 3D визуализации на частично запазени исторически обекти или 3D принтирани техни макети, позволява на съвременния културен туризъм да предложи на отделния турист иновативни, интересни и атрактивни продукти и да усилва автономността на неговите преживявания.

В заключението дисертантката е успяла в синтезиран вид да обобщи резултатите от своето изследване, да изведе аргументирано основните тези и изводи, които то налага и да очертае правдиво собствените ѝ научни приноси.

Може да се каже, че в своята цялост представената за публична защита дисертация на Карина Симеонова притежава всички характеристики на един напълно завършен научен труд – добре формулирани тема, цели и задачи, ясно очертани обект и предмет на изследването, удачен избор на подходяща структура, избор на релевантни методи за неговото осъществяване и коректно използван понятиен апарат.

Разбира се, към изследването могат да бъдат отправени и отделни препоръки.

На първо място прави впечатление прекалено разтегления обем на уводната част, озаглавена „Въведение“, която по този показател е съизмерима с цялата трета глава на дисертацията (също в обем от около 30 страници). В нея съществуват множество излишни повторения и ненужно детайлно описание на различни аспекти от теориите на отделни автори, които

напълно логично в следващите части на дисертацията се представят отново, тъй като имат ключово значение за теоретичната рамка на изследването. Забелязват се и отделни терминологични разминавания спрямо използвания в основната част на изследването понятиен апарат, какъвто е например случаят с употребата в увода на „творчески индустрии” (с. 17), които във втора глава са дефинирани като „креативни индустрии” (с.106).

На второ място е редно да бъде отбелязано, че на отделни места в текста се откриват отклонения от утвърдения стандарт за цитирания под линия (виж например с.45), които при една внимателна редакция биха могли да бъдат отстранени сравнително лесно.

На трето място, но може би най-важна по значимостта си препоръка, може да бъде отбелязано относително скромното присъствие на българския културен контекст в изследването. Въпреки заявената още във въведението амбиция на авторката, че нейният изследователски интерес „ще бъде съсредоточен върху процесите, свързани с производството и потреблението на стоки и услуги в тази сфера, върху иновативни и алтернативни практики, които могат да бъдат приложени към българския контекст” (с.5), той все пак не притежава необходимата плътност на представяне и степен на допълнителен анализ. Дисертацията само би спечелила, ако изследваната проблематика беше съотнесена много по-детайлно и аналитично към актуалната културна ситуация в България. Приведените български паралели за „креативни квартали” – „Капана” в Пловдив и проекта „КвАРТал” в София - не са достатъчни за да се установи дали подобни хибридни в същността си пространства могат да бъдат устойчиви начинания в българските градски пространства. Както е недостатъчен и анализът на протичащите в тях културни процеси, за да могат да бъдат потърсени отговорите на въпросите дали по-натъшната съдба на „Капана” няма да последва тъжната участ на

„Тютюневия град”, а софийският „КвАРТал” няма да си остане само на ниво артистичен проект?

Подобна е ситуацията и с приведените примери от страната ни в третата глава, посветена на културния туризъм. На фона на усвоените през последните години значителни европейски средства за превръщането на културното наследство в притегателен фактор за развитието на културния туризъм у нас, анализът в тази част на изследването също заслужава едно по-голямо допълнително усилие.

Направените препоръки обаче по никакъв начин не могат да омаловажат постигнатото от Карина Симеонова в хода на нейната изследователска работа, за което тя трябва да бъде поздравена. В своята цялост текстът ѝ е написан на ясен и добре овладян професионален език, в който не се забелязва ненужно използване на чуждици, чиято прекомерна употреба обикновено цели да прикрие изследователски дефицити или неудачи. Авторката заслужава поздравления и за удържаната от нея критическа дистанция в хода на цялото изложение, за добре премерената и балансирана изследователска позиция, която демонстрира в осмислянето и коментара на изследваните от нея процеси. Всичко това говори, че Карина Симеонова е изградила по време на своята докторантура и вече притежава всички необходими качества на млад изследовател, готов да поеме уверено по своя самостоятелен професионален път, в подкрепа на което говорят и направените от нея самостоятелни публикации по темата.

Ето защо напълно съзнателно и убедено подкрепям присъждането на образователната е научна степен „Доктор” на Карина Симеонова.

Доц. д-р Георги Вълчев